

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

1. สรุปการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อศึกษาความต้องการส่งเสริมสุขภาพจิตครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด(2)เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพจิตครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด (3) เพื่อประเมินรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพจิตครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด เป็นการวิจัยพัฒนาแบบปฏิบัติการซึ่งมีขั้นตอนการวิจัยทั้งสิ้น 5 ระยะคือระยะที่ 1 การวิเคราะห์สถานการณ์และศึกษาความต้องการการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ระยะที่ 2 สร้างรูปแบบการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว ระยะที่ 3 ตรวจสอบและทดลองใช้รูปแบบที่สร้างขึ้น โดยดำเนินการในกลุ่มเด็กและเยาวชนทั้งสิ้น จำนวน 55 คน ระยะที่ 4 ดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมและแผนกิจกรรมที่กำหนดในกลุ่มเด็กและเยาวชนจำนวน 30 คน บิดา มารดาและผู้ปกครองจำนวน 20 คน ระยะที่ 5 ประเมินรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพจิตเด็กและครอบครัว

จากการวิเคราะห์สถานการณ์และบริบทการดูแลเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้นำไปสู่การพัฒนาโปรแกรมการส่งเสริมสุขภาพจิตเด็กและเยาวชนโดยจัดประชุมปฏิบัติการวางแผนพัฒนาและทดลองใช้โปรแกรม จนได้ข้อสรุปและนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดจำนวน 8 กิจกรรม (รายละเอียดของแผนกิจกรรมอยู่ในภาคผนวก) โดยวางแผนจัดกิจกรรมทุกวันพุธตั้งแต่เดือน กรกฎาคม-เดือนกันยายน 2550 และจัดกิจกรรมค่ายครอบครัวเพื่อจัดกิจกรรมตามโปรแกรมที่กำหนดสำหรับบิดา มารดาและผู้ปกครองระหว่างวันที่ 16-17 พฤศจิกายน 2550 จำนวน 6 แผนกิจกรรม (รายละเอียดของแผนกิจกรรมอยู่ในภาคผนวก)

ก่อนเริ่มจัดกิจกรรมตามโปรแกรมผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มทั้งเด็กและเยาวชนและกลุ่มบิดา มารดาและผู้ปกครองประเมินความสุขและสัมพันธภาพในครอบครัวตามการรับรู้ของตนเองและเมื่อได้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนที่กำหนดไว้ จึงได้ทำการประเมินผลหลังสิ้นสุดกิจกรรมอีกครั้งโดยมีเครื่องมือชุดเดิมคือแบบประเมินการรับรู้ความสุขและสัมพันธภาพในครอบครัวตามการรับรู้ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และบิดา มารดาและผู้ปกครองซึ่งเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมที่กำหนด โดยผลการประเมินพบว่ารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพจิตครอบครัวของเด็กและเยาวชนกระทำผิดที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งที่ตัวเด็กและเยาวชนรวมถึงบิดา

มารดาและผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนกระทำผิด โดยการทดสอบทางสถิติพบว่าค่าคะแนนเฉลี่ยลำดับที่การรับรู้ต่อความสุขและการรับรู้ต่อสัมพันธภาพในครอบครัวของเด็กและเยาวชนตลอดจนผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดหลังเข้าร่วมกิจกรรมมีค่าคะแนนเฉลี่ยลำดับที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยผู้วิจัยสามารถอภิปรายตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

2.1 เพื่อศึกษาความต้องการส่งเสริมสุขภาพจิตครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ซึ่งจากการวิเคราะห์สถานการณ์และศึกษาความต้องการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดพบว่าภาพรวมปัญหาของเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชนเขต 5 มีประเด็นหลักที่สำคัญ 4 ประเด็น คือ เด็กขาดความนับถือตนเองและยังขาดความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเนื่องจากสภาพการเลี้ยงดูและสภาพแวดล้อมก่อนจะเข้ามาอยู่ในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก นอกจากนี้ยังพบว่าบุคคลแวดล้อมมีส่วนผลักดันให้เด็กมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ด้วยซึ่งผลการศึกษาในครั้งนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของบุญชัย นวมงคลวัฒน์ (2546) เรื่องการพัฒนาระบบการดูแลเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีที่เด็กสะท้อนข้อมูลให้เห็นถึงความรู้สึกต่อตนเองและคนอื่นในด้านลบจนนำไปสู่การจัดบริการการให้คำปรึกษาและการดูแลทางสังคมจิตใจเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี

ในขณะที่เดียวกันยังพบว่าเด็กเกิดความขัดแย้งทางจิตใจ มีมุมมองต่อตนเองด้านลบ มองโลกในแง่ร้ายและขาดความไว้วางใจคนอื่น อีกทั้งขาดทักษะในการตัดสินใจแก้ไขปัญหา ซึ่งมีงานวิจัยที่สนับสนุนข้อมูลดังกล่าวของภูมิพงษ์ ขุนฉนมรฉำ (2547) ที่พบว่าประเด็นเหล่านี้เป็นตัวแปรที่สัมพันธ์กับการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน และเมื่อเด็กเกิดความรู้สึกดังกล่าวจึงมักจะระบายความก้าวร้าวไปในทางที่ไม่เหมาะสมและทำให้มีการตัดสินใจจนนำไปสู่การกระทำซ้ำ ๆ ในขณะเดียวกันยังพบว่าตัวเด็กเองขาดกำลังใจในการปรับตัวเพื่อกลับไปสู่สังคมเดิม เมื่อกลับออกไปสู่ชุมชนเด็กจึงขาดความมั่นใจ รู้สึกมีปมด้อยและไม่ได้รับการยอมรับที่ดีพอ โดยเฉพาะไม่ได้รับการยอมรับจากพ่อแม่ ญาติพี่น้อง รวมถึงคนในชุมชนซึ่งในประเด็นนี้บุคลากรผู้ดูแลเด็กและเยาวชนรวมทั้งผู้ปกครองมีความคิดเห็นว่าจะมีวิธีการทำให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเกิดรู้สึกสำนึกผิดและมองเห็นจุดด้อยของตนเองตลอดจนการนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นที่พึงประสงค์ของครอบครัวและชุมชนจึงจะทำให้ครอบครัวอยู่ดีมีสุขดังรายงานการวิจัยของ Friedman et al (2003) ที่เสนอว่าการวางกฎข้อบังคับให้ชัดเจนเพื่อให้เกิดการปฏิบัติและรับผิดชอบ

ทั้งเรื่องส่วนตัวและการแสดงความสามารถจะเป็นการเพิ่มความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองและครอบครัว เกิดการยอมรับการกระทำของเด็กและเยาวชนและการทำบทบาทพ่อแม่ที่เหมาะสมก็จะเป็นบริบทที่สำคัญในการดูแลเด็กและเยาวชนด้วยเช่นกัน (Woolfenden SR, Williams K, Peat J;2002) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ตัวเด็กเองก็ต้องการที่จะปรับเปลี่ยนตนเองเพื่อให้ครอบครัวและชุมชนให้โอกาสกลับไปใช้ชีวิตในชุมชนโดยมีข้อเสนอว่าอยากมีกิจกรรมหรือวิธีการสร้างการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2.2 เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพจิตครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ซึ่งวัตถุประสงค์การวิจัยในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้สร้างรูปแบบการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยเน้นการส่งเสริมสุขภาพจิตที่ต้องใช้การมีส่วนร่วมสูงสุดจึงจะนำไปสู่การเรียนรู้และบรรลุลงานสูงสุด โดยมีแนวคิดทฤษฎีที่อาศัยการทำงานแบบมีส่วนร่วมของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ (2541) และกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2541) ซึ่งการออกแบบ (รูปแบบ) การส่งเสริมสุขภาพจิตครอบครัวได้กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละแผนกิจกรรมไว้อย่างชัดเจนเพื่อให้สอดคล้องกับการกรอบแนวคิดการพัฒนาโปรแกรมการส่งเสริมสุขภาพจิตครอบครัวดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 1 ในหน้า 6 และสามารถนำไปสู่การวัดผลของโปรแกรมที่มีตัวแปรเรื่องความสุขและสัมพันธภาพในครอบครัวซึ่งถือเป็นผลลัพธ์สุดท้ายที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัยปฏิบัติการในครั้งนี้สำหรับรายละเอียดของแผนการจัดกิจกรรมสามารถดูได้จากภาคผนวกท้ายเล่ม

2.3 เพื่อประเมินรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพจิตครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด โดยผลการประเมินรูปแบบที่พัฒนาขึ้นได้แสดงผลไว้ดังรายละเอียดในหน้า 62 ถึงหน้า 66 การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพจิตครอบครัวเด็กและเยาวชนกระทำผิดครั้งนี้สามารถกล่าวได้ว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นนอกจากจะสอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแล้วยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงตนเองของเด็กและเยาวชนรวมทั้งผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนเนื่องจากในกระบวนการจัดกิจกรรมหรือรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพจิตในครอบครัวมีบรรยากาศที่ทำให้ทุกคนได้เปิดเผยตนเอง เกิดความรู้สึกไว้วางใจ มีบรรยากาศของความเป็นมิตร มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน เปิดใจยอมรับจุดด้อย มีการสื่อสารสองทาง ปึงจยต่างๆเหล่านี้ส่งผลต่อความรู้สึกที่ดีทั้งต่อตนเองและผู้อื่นดังรายงานการวิจัยของพิชิตพงษ์ อริยะวงศ์ (2545) ที่พบว่าการพัฒนาเยาวชนที่กระทำผิดจำเป็นต้องสร้างบรรยากาศในการทำกลุ่มอย่างเป็นกันเองเพราะว่าเยาวชนที่กระทำผิดมักมีมุมมองต่อครอบครัวและคนรอบข้างในแง่ลบ (McCabe KM, Lansing AE, Garland A, Hough R ,2002) ในกรณีเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าเยาวชนเคยผ่านประสบการณ์ที่ ผู้ปกครองไม่มีเวลาในการชี้แนะ หล่อหลอมจริยธรรม มโนธรรม หรือลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจทำให้เยาวชนขาดการอดกลั้น ไม่รู้จักการควบคุมความต้องการของตนเองอีกในอีกแง่มุมหนึ่งคือการที่ถูกควบคุม

มากขึ้นไป และนอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่สนับสนุนแนวคิดนี้ของ Bischof GP, Stith SM, Whitney ML.1995 ที่พบว่า การทำให้เกิดบรรยากาศผ่อนคลาย ไม่จำกัดด้วยเงื่อนไขในการจัดกิจกรรม จะทำให้เยาวชนสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้สำเร็จและบรรลุผล

อย่างไรก็ตามจากผลการวิจัยผู้วิจัยมีความเห็นต่อประเด็นต่าง ๆ ที่นำไปสู่การพัฒนา รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพจิตตลอดจนผลการประเมินที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทำให้เกิดความชัดเจนในการพัฒนา รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพจิตครอบครัวที่อาจกล่าวได้ว่าการวิจัยครั้งนี้เป็นรูปแบบหนึ่งของการผสมผสานงานสุขภาพจิตไปสู่หน่วยงานอื่น ๆ ที่มีในหน่วยงานทางด้านสาธารณสุขได้อย่างเป็นรูปธรรมและวัดผลได้จึงถือเป็นการนำร่องในการพัฒนางานด้านสุขภาพจิต โดยเฉพาะด้านการส่งเสริมสุขภาพจิตและการป้องกันปัญหาสุขภาพจิต

ในอดีตที่ผ่านมาการขยายการดำเนินงานด้านสุขภาพจิตมักจะมุ่งเน้นและให้ความสำคัญที่หน่วยงานสาธารณสุข ทำให้หน่วยงานอื่น ๆ เข้าถึงบริการด้านการส่งเสริมสุขภาพจิตได้น้อยจึงทำให้งานส่งเสริมสุขภาพจิตไม่ได้รับความสำคัญ โดยเฉพาะในประเด็นสัมพันธภาพของครอบครัว ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นพยาบาลจิตเวชและได้ศึกษาด้านการพัฒนาครอบครัวและสังคมคิดว่าการส่งเสริมสุขภาพจิตครอบครัวโดยเริ่มต้นที่การสร้างสัมพันธภาพในครอบครัวน่าจะเป็นทางออกที่ดีในการลดปัญหาของครอบครัวสังคม ดังนั้นเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดคือการดูแลสุขภาพจิตครอบครัวของเด็กและเยาวชนกระทำผิดที่มีความค่อยชั่งและ เป็นรูปธรรม การที่เด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นผู้ที่ด้อยโอกาสในสังคมและเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงต่อการเจ็บป่วยทางด้านจิตเวชได้รับการส่งเสริมสุขภาพจิตครอบครัวจึงเป็นโอกาสในการหาแนวทางดูแลช่วยเหลือและป้องกันปัญหาสุขภาพจิตเบื้องต้น ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่โดยตรงของผู้วิจัยในด้านการป้องกันปัญหาและส่งเสริมสุขภาพจิต การที่ได้แสวงหาองค์ความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพจิตร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่และสามารถตอบ โจทย์ที่เป็นปัญหาสุขภาพจิตได้จริง นับเป็นความสำเร็จที่ควรได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องและ ประยุกต์ใช้ในกลุ่มเป้าหมายอื่นต่อไป ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ผู้ดูแลการจัดกิจกรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชน และการเตรียมความพร้อมแก่ผู้ปกครอง ที่จะให้การ ดูแลเด็กและเยาวชนหลังการปล่อยตัว ทักษะต่าง ๆ ที่ใช้ในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ได้แก่ จิตวิทยาในการดูแลเด็ก การใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อการบำบัด เทคนิคการสร้างสัมพันธภาพ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ การสื่อสารเชิงบำบัด ในส่วนของผู้ปกครอง ควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อให้ มีโอกาสได้วิเคราะห์ถึงตัวกระตุ้นที่ทำให้เด็กกระทำผิด และวิเคราะห์การสนับสนุนทางสังคม เพื่อช่วยให้เด็กและเยาวชนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นหลังได้รับการปล่อยตัว

จากการวิจัยในครั้งนี้ถือเป็นเรื่องเป็นบทเรียนที่สำคัญที่ผู้วิจัยได้รับจากซึ่งพบว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นเพื่อการส่งเสริมสุขภาพจิตในครอบครัวเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดมีประสิทธิผล กล่าวคือรูปแบบนี้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเด็กและเยาวชน บิดา มารดาและผู้ปกครอง ที่เข้าร่วมกิจกรรมตามแผนซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในประเด็น ต่าง ๆ ดังนี้

2.3.1. บุคลากรผู้ดูแลเด็กมีทัศนคติและแรงจูงใจในการทำงานอย่างมีเป้าหมาย โดยจะเห็นได้จากการติดตามประเมินผลหลังได้ดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมสุขภาพจิต และร่วมกันพัฒนาศักยภาพบุคลากรในการดูแลเด็ก ซึ่งจะพบว่าบุคลากรมีทัศนคติต่อเด็กและเยาวชนในทางบวก โดยมองว่าเด็กและเยาวชนสามารถจะปรับเปลี่ยนและพัฒนาได้ถ้าเราให้โอกาส และมีวิธีการที่จะให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การฝึกทักษะ ในกระบวนการกลุ่ม หรือกิจกรรมที่ครูเห็นว่าน่าจะเป็นการสร้างเสริมทักษะชีวิตให้กับเด็ก โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วม ครูฟังเด็กให้มาก ใส่ใจในอารมณ์และความรู้สึกของเด็ก มองเป้าหมายที่เด็กเป็นผลลัพธ์สำคัญ นอกจากนี้บุคลากรยังได้มีโอกาสดูคุยอย่างเปิดใจผ่านกิจกรรมที่จัดขึ้น

2.3.2 บรรยาการการดูแลเด็กมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เนื่องจากเด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้นและนอกจากนี้ยังมีการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับบุคลากรผู้ดูแล

2.3.3 การวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยที่ใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ทำให้ผู้วิจัยได้เกิดการเรียนรู้หลายประการ ที่สำคัญคือได้เรียนรู้ว่าการวิจัยครั้งนี้ไม่ใช่วิจัยเพื่อสำรวจข้อมูลหรือทดสอบสมมติฐานบางประการของนักวิจัย แต่เป็นการวิจัยที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ต้องการแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชนรวมถึงครอบครัวของเด็กและเยาวชนกระทำผิดจนนำไปสู่การพัฒนากระบวนการส่งเสริมสุขภาพจิตครอบครัว โดยให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้เข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่กระบวนการคิดและวิเคราะห์สถานการณ์จนได้ประเด็นที่นำไปสู่การพัฒนาซึ่งสอดคล้องกับคำถามวิจัยที่ว่า “การส่งเสริมสุขภาพจิตเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดมีแนวทางหรือวิธีการส่งเสริมสุขภาพจิตอย่างไร”

2.3.4 จากผลการวิจัยสะท้อนให้ผู้วิจัยเห็นว่า การดำเนินการวิจัยจำเป็นต้องทำให้คนในองค์กรนั้นมองเห็นความสำคัญและมีการเรียนรู้ร่วมกันทุกขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการ เพื่อพัฒนา เพราะการวิจัยเชิงปฏิบัติต้องทำให้เกิดองค์ความรู้ที่เกิดจากการพัฒนาร่วมกันดังจะเห็นได้จากรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ซึ่งผู้วิจัยพบว่าองค์ประกอบที่ทำให้เกิดความสำเร็จในครั้งนี้ คือ

1) มีความร่วมมือระหว่างนักวิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในองค์กร เด็ก เยาวชน กระทำผิดและครอบครัว

2) มีการพัฒนารูปแบบและแผนกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและสถานการณ์ที่เป็นจริง

3) มีการดำเนินการตามแผนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมทุกครั้ง

4) มีการประเมินผลการจัดรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพจิตโดยกำหนดผลลัพธ์ที่ต้องการซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการวิจัย

5) มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

6) มีการทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และนำศักยภาพของบุคลากรมาใช้อย่างเต็มที่ ดังจะเห็นได้จากการจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับเด็กตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น

7) บุคลากรศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชน รวมทั้งเด็กและเยาวชน บิดามารดา และผู้ปกครอง ไม่ได้เป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น แต่ได้ร่วมกันคิดวิเคราะห์ และวางแผนแก้ไขปัญหาร่วมกันกับผู้วิจัย ทำให้เกิดการผสมผสานความรู้ระหว่างผู้วิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

8) เกิดแนวคิดเชิงบูรณาการเพราะจากการทำวิจัยครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดทางวิชาการได้เปลี่ยนไป ซึ่งจากเดิมจะมองว่าผู้วิจัยหรือนักวิชาการเป็นผู้มีความรู้หรือรู้ดีในสิ่งที่ตนเองศึกษาแต่ในความเป็นจริงพบว่าผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเป็นผู้รู้ที่แท้จริง โดยเป็นผู้กำหนดประเด็นที่นำไปสู่การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพจิต โดยผู้วิจัยคนนอกเป็นเพียงผู้นำการเปลี่ยนแปลง และร่วมแลกเปลี่ยนเทคนิควิธี เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสใช้ศักยภาพที่มีอยู่และมองเห็นแนวทางการพัฒนาร่วมกัน

9) การวิจัยเพื่อพัฒนาเป็นการวิจัยที่ต้องใช้ความอดทนสูง ต้องอาศัยความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหามาจริง ๆ และพบว่าผู้วิจัยไม่สามารถกำหนดรูปแบบที่นักวิจัยต้องการได้ แต่ต้องขึ้นอยู่กับชุมชนที่ถูกวิจัยเป็นผู้กำหนดรูปแบบด้วยตัวเอง

การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพจิตตามที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้น ทำให้ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้ในวิถีคิดและแบบแผนในการปฏิบัติงานตามบทบาทของพยาบาลจิตเวชและนักศึกษาสาขาวิชามานุษยนิเวศศาสตร์สามารถตอบโจทย์งานวิจัยและบรรลุวัตถุประสงค์ทุกประการในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังจะกล่าวต่อไป

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงาน

3.1.1 บุคลากรที่เกี่ยวข้องในด้านการส่งเสริมสุขภาพจิตครอบครัวควรประยุกต์รูปแบบการดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตเด็กและเยาวชนควรได้นำไปขยายผลและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมในกลุ่มเด็กและเยาวชนอื่นๆและควรมีการพัฒนาโปรแกรมการส่งเสริมสุขภาพจิตในแง่มุมอื่นโดยให้สอดคล้องในแต่ละกลุ่มเป้าหมายโดยอาจนำเอารูปแบบนี้ไปทดลองใช้เพื่อช่วยแก้ไข้ปัญหาในการดูแลช่วยเหลือเด็กในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กและเยาวชน

3.1.2 หน่วยงานที่มีบทบาทและทำหน้าที่เกี่ยวข้องในด้านครอบครัวควรนำรูปแบบนี้ไปเป็นดำเนินการสร้างสัมพันธภาพในครอบครัวเพราะสัมพันธภาพที่ดีของครอบครัวมีอิทธิพลต่อวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กและจะส่งผลต่อการพัฒนาทางบุคลิกภาพและพฤติกรรมที่ดีของเด็ก

3.1.3 กรมพินิจหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลเด็กและเยาวชนควรนำรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพจิตครอบครัวไปบรรจุในแผนการสอนเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด เพราะผลการวิจัยทำให้เห็นว่ารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพจิตครอบครัวส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในทางบวกทั้งกลุ่มผู้ปกครอง เด็กและเยาวชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น

3.1.4 หน่วยงานในสังกัดกรมสุขภาพจิตควรนำรูปแบบนี้ไปใช้ในการทำงานเชิงนโยบายเพื่อผลักดันและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนางานด้านการส่งเสริมสุขภาพจิตและป้องกันปัญหาของครอบครัว

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1.1 การวิจัยเพื่อช่วยป้องกันปัญหาครอบครัวและลดปัญหาสุขภาพจิตของเด็กและเยาวชน

3.1.2 การวิจัยเพื่อพัฒนางานสุขภาพจิตโดยเน้นการป้องกันและแก้ไข้ปัญหาแก่เด็กและเยาวชน ซึ่งอาจเริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบเพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงของปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อครอบครัว ทั้งนี้จะทำให้สามารถนำข้อมูลที่ได้มากำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนา (การวิจัย) ได้อย่างเหมาะสม

3.1.3 ควรมีการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงองค์ความรู้ที่เป็นตัวแปรการป้องกันปัญหาการกระทำผิดควบคู่กับการส่งเสริมสุขภาพจิตครอบครัว

3.1.4 ควรมีการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงความเชื่อมโยง ความสอดคล้องของสัมพันธภาพในครอบครัวกับการป้องกันการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

3.1.5 ควรมีการศึกษาด้านการป้องกันปัญหาสุขภาพจิตครอบครัวบนฐานวิชาการ การพัฒนาครอบครัวและสังคมโดยเชื่อมโยงแนวคิดทางมานุษยวิทยา จิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์

3.1.6 ควรมีการศึกษาปัจจัยด้านครอบครัวและสังคมที่ส่งผลต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนรวมทั้งการศึกษาในเชิงคุณภาพถึงมูลเหตุที่นำไปสู่การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน